

פרוטוקול מס' 100  
מישיבת ועדת הפנים ואיכות הסביבה  
מיום ו' כ' סיון תשל"ה 30.5.75 שעה 9.00

---

נכחזר:

חברי הועדה: י. תמיר - היו"ר  
נ. אליעד  
י. ארידור  
י. בארי  
א. גבלבר  
ת. טובי  
ב.צ.קשת

מוזמנים:  
אלוף ורדי  
ח"כ ג.כהן  
ד"ר ברובינדר  
מר ניפל - משרד הדתות  
מר קוטו - משרד הדתות

מזכיר הועדה: י. ברזני

רשמה: א. גוטמן

סדר היום: 1) חילול בית-כנסת "אברהם אבינו" בחברון  
2) זיהום אויר חמור המסכן את בריאות התושבים בחיפה -  
הצעת ח"כ י. בארי.

היו"ר י. תמיר : אני פותח את הישיבה.

פנתה אלי ח"כ גאולה כהן יחד עם ח"כ ב.צ.קשת, ובקשו להעלות באופן דחוף ענין שהתהטת. אליו ברצינות הראויה והוא- פגיעה באתר הסטורי דתי בחברות. כותבת ח"כ ג.כהן: "אבקשת להזאיל להעמיד על סדר יומה של הוועדה, באורח דחוף, את הנושא: חלול בית הכנסת "אברהם אבינו" בחברון. אתר מקודש זה הפך לדיר עישים וחמורים בתוך הרובע היהודי של חברון, שכל כלו הינו מזבלה של השוק הסיטונאי של חברון. יש לעשות הכל כדי לגדור את המקום, כיאה, לאתר מקודש". בטרם ניכנס לזה, אני רוצה לבקש את אישור הוועדה להודעת הוועדה; בבמל אשקלון נמשכים המתחים בין העובדים להנהלת החברה. קיים סכסוך עבודה מהחמורים שידענו עליהם במדינה. דנו על כך במליאת הכנסת וזה הועבר לוועדת העבודה. אבל, בינתיים אנו שומעים באמצעי התקשורת הודעות שונות וחוזרות, טענות שגורמים שונים לא יוכלו להסכים שהמסטרה תתערב בסכסוך עבודה.

אנחנו ועדת פנים ואיננו עוסקים בסכסוכי עבודה. נושא המסטרה, הוא נושא שאנו אחראים בו. המסטרה אינה מעורבת בסכסוך עבודה. היא גם לא רוצה להיות. היא נתבקשה, על פי החוק, לבצע פסק דין של בית משפט. בית הדין ביקש מהמסטרה להביא ארבעה אנשים שטרבו להופיע. זה תפקידה של המסטרה.

לאור זה, חושבת ועדת הפנים, שעניני המסטרה מסמכותה, לאמר את הדברים הבאים: המסטרה ממלאה פונקציה של חוק וסדר במדינה. אינה צד בסכסוך עבודה. ברגע שהיא תביא את הנאשמים בפני בית המשפט - פתרה את הענין שהיא ממונה עליו. אני חושב, שחובתנו לחזק את האמת והעובדות כפי שהן ולהביא אותן לידיעת הציבור, ולחזק את המוראל של המסטרה.

אני מציע לקבל את ההודעה.

ת. טובי :

אינני חושב שיש מקום לזה בוועדה. אתה אומר, שההודעה הזאת נחוצה כדי לתת חיזוק למסטרה במילוי תפקידה. אני אומר שהמסטרה לא ממלאה תפקידה. היא חורגת מתפקידה בכך שהיא מתערבת בסכסוך עבודה חמור ורציני, היא לא רק מבצעת צו בית-משפט, אלא מטילה מצור על השובתים ומרעיבה אותם, וזה מתוך חישוב ברור להכניע אותם ולמנוע מהם להשתמש באמצעים המקובלים של סכסוך עבודה בינם לבין המעבידים.

לכן, אני לא מבין את ההכרזה של היו"ר הוועדה, שהיא תהיה על דעת הוועדה, שהנה ועדת הפנים מחזקת את ידי המסטרה. אני חושב, שבזה אנו מוסיפים חטא על פשע, בזה שאנו מחזקים את ידי המסטרה. (היו"ר י. תמיר: לא אמרתי זאת)

אני מבקש שלא נכריז הודעות ולא נקבל החלטות. אם רוצים להכנס לסוגיה הזאת, צריך לשמוע את שר המסטרה או ממלא מקומו וגם את האנשים המעורבים בענין זה ואת השובתים או בא-כחם.

ב.צ.קשת :

היתי מסתפק במה שאמר היו"ר, אילו לא דבריו של ח"כ טובי. ח"כ טובי חיזק אותי בכך שצריך להאמר דבר מה. הדבר שצריך להאמר הוא פשוט מאוד: ועדת הפנים קובעת שאין כל מקום להתקפות על המסטרה כל עוד היא ממלאה את תפקידה. אין לי כל התנגדות, שאם נקבל אתהנוסח הזה, תבוא הודעה של ח"כ טובי, שהוא הביע דעה אחרת. ז"א, אם תבוא הודעה הוועדה, צריך לתת ביטוי להודעה המתנגדת לכך. אנחנו לא מתערבים ולא נתערב בסכסוך עבודה. יכל להיות שלוא היתי הורר, היתי פוסק לטובת השובתים, אבל זה טרגי-קומדיה שהעין לא ראתה - עושים חוכא וטלולא מהמדינה. לתקוף את המסטרה כשהיא ממלאה את תפקידה?! אני בטוח, שהמסטרה פועלת נגד רצונה ונגד רצון השוטרסם. האם זה נעים?! אבל, זה תפקידם. אם מחר תהיה שביתה ויסגרו את הכניסה למפעל ויובא צו להוציא את הסחורה מהמפעל, מי יוציא את הצו לפועל? המסטרה. זה תפקידה. זה לא נעים, אבל זה תפקידה.

היו"ר י. תמיר : אני מקבל את התיקון שהציע ח"כ ב.צ.קשת; ההודעה היא על דעת כל החברים, בהסתייגות של

ח"כ ת.טובי.

ת. טובי : איך זה עלה על סדר היום של הוועדה?

היו"ר י. תמיר : אני העליתי את זה.

ת. טובי : אי אפשר לקבל ככה הודעה של ועדת הפנים, כאשר יש עוד גורמים בוועדה היכולים להגיד דברים, ולא כלם כאן.

היו"ר י. תמיר : אתה אחד מהחברים בוועדה הנהנה מהיתרון של חבר ועדה זאת להעלות נושאים בפתיחת ישיבה, כשהם אקטואליים ובווערים. כשאני שומע ברדיו שוב ושוב, שהמשטרה מתערבת בסכסוך עבודה, וזה לא נכון, כי היא מתערבת בביצוע פסק-דין, אני מעלה את זה כדבר אקטואלי.

ת. טובי : אני מבקש, שאם תהיה הודעה, שייאמר שח"כ ת. טובי שלל את פעילות המשטרה בשביתה.

היו"ר י. תמיר : אנחנו מדברים על הוצאה לפועל של צוויים.

ג. אליעד : הבעיה אינה רק ביצוע צווי פסק-דין, אלא הם גם רוצים לתפוש את הספינות, שהן רכוש החברה. יש כאן ענין של השגת גבול. אני מקבל מה שאמר ח"כ קשת.

### 1. חלול בית הכנסת "אברהם אבינו" בחברון

היו"ר י. תמיר : אני מקדם בברכה את אלוף ורדי, המיצג את צה"ל פה בישיבה, והוא האיש המתאים ביותר לטפל בנושא זה כנציגנו ביהודה ושומרון.

ג. כהן : אחלק את דברי לסיפור עצמו, לסבות שהביאו למצב הקיים, ואחר כך המסקנות - מה צריך לעשות, לדעתי.

המצב הקיים היום - שמונה שנים אחרי שהמקום נמצא בשלטון ישראלי - כאשר חברון היא אחת מארבע הערים הקדושות והיחידה שהיתה כל הזמן בשלטון ערבי, ז"א מאז קום המדינה לא היתה בידינו, עד לפני שמונה שנים - צפת, טבריה וירושלים היו בידינו גם לפני קום מדינת ישראל. חברון, מאז 1938 היתה מאוכלסת רק ערבים. היתה בה קהילה בת למעלה מ-400 שנה, קרוב ל-500 שנה. בית הכנסת "אברהם אבינו" הוא בית הכנסת העתיק ביותר בחברון. הוא היחיד המופיע גם על מפה בריטית של רחובות חברות, ובוודאי מר ורדי ראה את המפה. במסקנות אני אציג שהוועדה תראה את המקום.

היו"ר י. תמיר : אנחנו יכולים להביע דעתנו מתוך התיחסות לחשיבות הענין, אבל לא להוציא מסקנות, כי זה לא הועבר אלינו ע"י המליאה.

ת. טובי : על סמך מה אנו מתערבים בענין זה?

היו"ר י. תמיר : עניני דתות שייכים לוועדה שלנו.

ת. טובי : זה היה צריך להיות בדון בוועדת חוץ ובטחון.

י. תמיר : ועדת הפנים מספלת בבעיות הקשורות למשרד הדתות.

י. ארידור : זה שייך לחברון, ולכן זה שייך לוועדת הפנים...

ג. כהן : אני מצטערת שלא הזמנת את ג'עברי, כי הוא שייך לכל הדברים האלה.

ת. טובי : ח"כ מעלה נושא השייך לשמירת מקומות קדושים בשטחים הכבושים, אבל זה לא שייך לוועדת הפנים. תפנה לשר הבטחון או לממונה על השטחים הכבושים או המוחזקים, וידונו בזה, אבל לא ועדת הפנים. אני מתפלא על היו"ר, שהוא נותן לוועדה לעסוק בדברים אלה.

היו"ר י. תמיר: הוועדה עוסקת בעניינים של משרד הדתות. כל מה שקשור בטיפול במשרד הדתות, הממשלה אחראית בפני הכנסת באמצעות ועדת הפנים של הכנסת. זה קובע התקנון. לכן, הזמנו לכאן את באי-כח משרד הדתות, ולאחר שהם ישמעו את האינפורמציה - נשמע אותם.

ת. טובי: אבל זה שייך למשרד הבטחון, ואני אפנה ליו"ר הכנסת על החריגה הזאת של ועדה מסמכויותיה.

היו"ר י. תמיר: מתוך קביעה ברורה, שזה סמכות הוועדה, בהתאם לכל ההליכים והסדרים בינה לבין צה"ל, משרד הבטחון והפיקוד בשטחים, העניין הזה בוגע ישירות לוועדת הפנים ובהתאם לכך הזמנו אלוף ורדי ובאי-כח משרד הדתות.

עומד על סדר היום, נושא של הזנחה מאד פוגעת ומעליבה של אתר דתי והסטורי. בלי קשר לפוליטיקה צריך לפתור את הבעיה.

ג. אליעזר: נדמה לי, שבפעם הקודמת רצה י. ארידור להעלות שאלה בוועדה ואז התעוררה אצלי השאלה על פי איזה תקנון פועלת הכנסת. כאן נמצא סגן יו"ר הכנסת, ואני רוצה לדעת; לפי מיטב הכרתי, הוועדה אינה מוסמכת לשמוע את דעתו של כל חבר וחבר, ז"א לא כל חבר וחבר יכל להעלות נושא בוועדה. בשביל זה יש מליאה והמליאה צריכה לקבל הצעות לסדר היום, וזה מועבר לוועדה. אני יכל להבין רק דבר אחד. בבקשה תקרא לי את התקנון, אם יש שם באיזה מקום שיכולה הוועדה כך לעשות. אני מבין, שכאשר יש הסכמה בין כל חברי הוועדה לדון בנושא מסויים - דנים. אני מתנגד לזה, שהנושא הזה ידון בוועדת הפנים. אתם יכולים להעלות את זה במליאת הכנסת וועדת הכנסת תקבע איזה ועדה ראויה לדון בנושא זה.

אני יודע שח"כ ארידור רצה להעלות עוד נושא. צריך להביא את זה למליאה. יכל להיות שנושא שאתה רוצה להעלות, המליאה תחליט להוריד את זה מסדר היום. האם אנו יכולים לנהוג כך? מה יהיה אז? אז לפי מה נוכל לדון פה? זה נקרא לעקוף את המליאה וליצור מצב שהוועדות קובעות את סדר היום בלי להתחשב במליאה. זה נוגד את התקנון, לדעתי.

ב.צ. קשת: יש תקנון ויש נוהג. ער היום, בכל ועדות הכנסת יש שלשה דברים, שוועדות פועלות בהם:  
א. דבר המועבר ממליאת הכנסת; ב. חוקים; ג. יוזמות של חברי ועדות להעלות נושאים.

אפשר לדון אם זה טוב או רע. אבל, שזה הנוהג - זה ברור. הראיה, שלפני שלש ישיבות אני העליתי בעיה, בלי מליאת הכנסת והוועדה דנה וקבעה ועדת-משנה שתבדוק את הנושא הזה. היו נושאים שהועלו על ידי חברי פגסת בוועדה הזאת ואני לא התלהבתי מהנושאים האלה, אבל אני חושב שיש זכות אלמנטרית לח"כ להביא כל דבר לוועדה.

כעת מתעוררת בעיה; א. נניח, שח"כ טובי צודק בטענה שלו שזה לא בעיה לכאן. נניח שהוא לא חושב שזה שייך לכאן. אבל, רוב הוועדה מחליט שזה שייך לכאן, וזה שייך לכאן. הוא טוען שיערער בפני יו"ר הכנסת - זכותו. אבל, למה לעשות מהעניין הזה - מפני שהוא מריח עם עניין פולטי - דבר שונה מאשר לדון בעניין כרמיאל? אני מבטיח לך, שבעניינים שאני חושב על כרמיאל, אתה בשטח מסויים מתנגד. בכרמיאל יש בעיות של שכנים וכו'. אתה בכלל מתנגד שכרמיאל קמה. אז מה? אז אסור לנו לדון?

יותר לערער על החלטת יו"ר הוועדה, אבל אם רוב חברי הוועדה אומר: אנו לא נדון בזה - לא נדון בזה. אם רוב חברי הוועדה יגידו שלא מסכימים לעמדת ח"כ טובי ואליעד - אנחנו כן נדון.

היו"ר י. תמיר: בוועדה הזאת, כל עת שאני מכהן בה, ומאז קבלנו על עצמנו מורשת של ח"כ סורקיס, כל חבר בפתיחת הישיבה היה רשאי להעלות נושא בפתיחת הישיבה, בלי שזה הועבר מהמליאה. ח"כ טובי העלה לפני כמה חדשים את עניין הישוב של חפצי-בה. איך אנחנו התייחסנו? כשאתה מעלה נושא - זה בסדר.

ת. טובי: יש תקנון האומר באיזה נושאים עוסקת הוועדה. לא נסלף את מהות הטענה שלי.

היו"ר י. תמיר: אנחנו נוהגים לתת לחברים אפשרות להעלות נושאים לסדר היום. הנושא שהעלו ח"כ קשת וח"כ ג. כהן, בהחלט איננו חורג. (קורא מתוך התקנון בסעיף ועדות) כך קובע התקנון. האם זה שייך לוועדת חוץ ובטחון?  
בסעיף 77 - סדר העבודה, נאמר: סדר יום של ישיבת הוועדה יקבע יו"ר הוועדה. חברי הוועדה רשאית להוסיף סעיפים לסדר-היום, בהסכמת רוב הוועדה, ובלבד שהדיון בנושאים יהיו לאחר הסעיפים שנקבעו בסדר היום.

יש כאן הצעה לדון בענין הזנחה וחילול אתר דתי בחברון. לוא זה היה מסגד, האם לא היתי מתיחס לזה אותו יחס.

א. גבלבר: הצעה לסדר היום של חבר ועדה צריכה להיות מובאת בפני הוועדה כהצעה לסדר יום. אם מאשרים אותה - דנים בה.

היו"ר י. תמיר: מי בעד הצעת היו"ר שהבקשה של ח"כ קשת וח"כ ג. כהן לדון במקרה, כפי שקראתי מהמכתב, תינדון כאן בנוכחות באי-כח משרד הדתות ומשרד הבטחון?

ת. טובי: אני בעד להעביר את זה למשרד הבטחון.

היו"ר י. תמיר: מי בעד הצעת ח"כ ת. טובי? מי עושה מי בעד הצעתי? רוב

נ. אליעד: לא יתכן שבוועדה כל חבר יוכל להעלות סעיף כאשר חבר אחד מתנגד לו, אם אין זה דרך המליאה.

ג. כהן: מה שקורה היום בחברון הוא, שבית-כנסת, שעמד 400 שנה - ואנשי משרד הדתות יסבירו את הצד ההספורי והאדריכלי, עם הדלתות שהובאו מעזה - בית הכנסת נהרס במאורעות תרפ"ט כמו כל הישוב היהודי בחברון, וחוללו ספרי התורה.

עד 1959 עוד נשאר מהמבנה שהיה קדם מבנה מהודר ועתיק ביותר, משהו. זה היה מבנה מהודר, היחיד שצוין במפה. הוא עמד על תלו עד 1959, ובצילומי אויר של צה"ל רואים חלקים מהכפה שלו והמבנה החיצוני שלו.

פרופ פינקרפלד, שעסק בפתח-כנסת עתיקים בישראל, היה שם ורואים אותו מצולם במבנה. זה כאשר עוד לא היה חרוש לגמרי, זה היה ב-1933. אחר כך, הם הרסו אותו ואין זה בית כנסת יחיד שהם הרסו וחיללו. אני באה בשענה ורוצה להסב שימת-לבכם לעובדה שהיום ממשלת ישראל ממשיכה לתת יד להריסה. היום, ההריסה אינה מכוונת. היום, לדעתי, מה שמכוון זה הריסה של מדינת ישראל.

המקום הזה, ב-1959 הרסה אותו עיריית חברון והקימה שם שוק סיטונאי, עם כל הריחות והמזבלות שלו.

פרופ' קסוטו היה שם לפני שנתים ועשה את כל המדידות יחד עם פרופ הרשברג והרב קורן מקרית-ארבע. הם עשו מדידות מדויקות, איתרו בדיוק את השטח והמקום של בית-הכנסת, ובדיוק איפה עמד ארון הקודש ומחסן השמנים, אשר בסוף המאה ה-19 גם הפך להיות בית התפילה של הקהילה האשכנזית של המקום.

אחרי שאיתרו את המקום והודיעו על כך, נכתבו הדברים בעתונות. אני בטוחה שמר ורדי יודע את הבעיה הזאת לא רק מהישיבה כאן ולא רק מהעתונות. אני בטוחה, שמר ורדי יתאר מה קורה היום בשטח.

בשטח המגודר היום ע"י חומה שהוקמה רק לפני כמה שנים, מתגוררות כבשים ועזים וחמורים. מקום שהיה מחסן השמנים הפך להיות מקום מגורים לעזים. גללים על פני השטח כלו, במקום שעמד ארון הקודש. כל מה שקורה בדיר עזים - זה מה שמתרחש שם.

ליד הבית הזה, יש מקום לשרותים ציבוריים עם כל ההלכות של שרותים ציבוריים.

הרובע היהודי, שכלו היה בתים של יהודים, ועד היום רואים מזוזות ושקעים בהם היו מזוזות. בבית ליד בית הכנסת גרים ערביים ועל הקיר יש שתי מנורות וחרושות של אותיות הקדש י'-ו-ו'.

איש ממשלת ישראל לא היה שם. האתר הזה הולך ונהרס יום יום. אני מדברת על הצד התרבותי ולא הצד הפוליטי. הבניה היא מהמאה ה-16, אשר כל אדם תרבותי היה צריך לחשוב על זה. אני אינני מצפה מעיריית חברון. אבל, מדוע אנו, מעבר לכל בחינה אחרת, לא הולכים ומשקמים מקום מקודש זה?

לדעתי, זה לא מקרה. לא שאין לנו אדריכלים וארכיטקטורגים שיכלו להפנות שימת-לב, אלא יש באפן מכוון ניתוק של קרית-ארבע מחברון כמו מישראל, ויש כאן בריחה מהעבר עד כי מצטערים שנשארו השרידים האלה. אחרת אי אפשר להסביר איך דבר כזה לא מטופל מיד על ידי ממשלה שכבר שבע שנים נמצאת בשטח. זה נהרס יום יום, וברגע זה ממשיכים להרוס.

**ב.צ.קשת:** אין צורך להוסיף על מה שאמרה ג. כהן. אני רק רוצה לאמר מספר דברים; נשכח כרגע את הגבול המלאכותי של חברון, באיזה שטח העיר נמצאת. אבל, אנו עדים בפקיע'ן, שעל זה אין מערערים גם כן, להזנחה של מקום מקודש לעם היהודי. ז"א, יש כאן עוד נושא אחד ששמו "יחסנו אל מורשת העבר". נזכר בהתרגשות שתקפה את כלנו כאשר חברת עמידר הורידה שער ממגרש הרוסים, שזה אתר הסטורי. זאת הגישה הכללית שלנו לענין.

לנושא עצמו: פה יכולה להיות גישה שונה מדינית-פוליטית. אינני יכול לכפות את הגישה שלנו על אחרים, אשר תושבים אחרת. אבל, לא יתכן שמה שעשו בזמן שכבשו את חברון עם כוונה להרוס, שלא ישוקם בזמן שהכובש איננו נמצא במקום. זה לא יתכן. לא יתכן, שמקום מקודש לעם היהודי יחולל בצורה כזאת.

אני אינני איש דתי. אני מצהיר פה, שכל מקום קדוש של דת אחרת, שייפגע במקום ששם אנו יושבים, אני אתיצב לימין אלה שידרשו את הענין הזה לתקן, לשקם, לשפץ וכל מה שצריך לעשות כדי להחזיר קדושה למקום. אותו דבר אנו תובעים לעשות היום בקשר לבית הכנסת "אברהם אבינו".

אני רוצה לברך את היוזמת של הענין הזה, ח"כ גאולה כהן, שאני כ"טרמפיסט" עלייתי על העגלה הזאת.

**היו"ר י. תמיר:** לפני כמה חדשים קבלה ועדה זאת תיקון בהצעת חוק פרטית של ח"כ ד. קורן לגבי שיטור אתרים הסטוריים. במקורו של החוק הזה, הציע ח"כ קורן להחוק ידון באתרים הסטוריים יהודיים. אנחנו תקנו את הסעיף ואמרנו, שאתרים הסטוריים בישראל לא צריכים להיות רק יהודיים, על אחת כמה וכמה אתרים יהודיים לא צריכים להיות מופלים. הכנסת אישרה זאת במליאה פה אחד. זה לכבודה של הכנסת וחברי הכנסת.

מדובר פה באתר הסטורי, דתי, לאומי, בעל ערך חשוב. משום כך אנחנו צריכים להתייחס לנושא כפי שהוא מוגש לפנינו.

**מר ניפל:** אין לי מה להוסיף לעובדות כפי שהעלתה ח"כ ג. כהן. העובדות נכונות ואנו מברכים את זה. אחרי מלחמת ששת הימים, בראשית תקופת הממשל הצבאי שם, היו זיכוכים סביב איתור המקום. ידענו שהיה קיים בית-כנסת, אבל גבולותיו לא היו ברורים. יצאה משלחת מומחים לדבר - ויושב אתנו אדריכל קסוטו - והמקום אותר וגבולותיו ברורים למדי.

היה בסיון לשפל בענין בית הכנסת, לפני 3-4 שנים. זה היה בסיון שנעשה על ידי בציגי משרד הדתות במפקדת יהודה ושומרון. זה הגיע עד מתאם הפעולות בשטחים - המתאם הקודם - וזה נעצר שם, כי טענו שיש לזה הבט מדינית-פוליטי. זאת היתה הטבה, שהדבר נעצר. לא היתה סבה פרקטית, ולא כיון שלא ידעו איפה המקום.

אנחנו כנציגי משרד הדתות, ומיפקדת יהודה ושומרון יחד אתנו, עשינו לשיפוץ כל אותם אתרים באזור שבו פועל הממשל ביהודה ושומרון, אם זה נבי מוסה, נבי סמואל, וטיפלנו באתרים בלי הבדל לאיזה עדה דתית האתר שייך. כך, שלא קיימת אפליה לגבי דתות ועדות מבחינת האתרים.

הדבר הגיע לשר הדתות; היתה פניה של פרופ' הירשנברג, היתה פניה מתושבי קרית-ארבע, ועוד ועוד. היתה רוצה לקרוא מכתבים אשר ידגישו את עמדת שר הדתות בענין זה. השר כתב מכתב לשר הבטחון וכן לאנשי קרית-ארבע.

מעשית, נראה לנו, שצריך קדם כל לבקות ולגדור את המקום.

**היו"ר י. תמיר:** מי מנע מכם לעשות זאת?

**מר ניפל:** צה"ל הוא גורם מעלינו. מה שהיה - היה. מה שאנחנו יכולים לעשות היום זה לגדר את המקום, ואינני רואה התנגדות שזה יעשה יחד עם עיריית חברון. אין סבה,

שהעיריה לא תעזור לשפץ ולהעמיד שומר במקום. אם הבעיה היא תקציבית - נפתור את זה.

מר קוטו הביא את המפה המראה את המדידות.

ג. כהן :  
הבעיה היא של דחיפות. כל יום הולך ונהרס שם יותר ויותר. אם ירצו לשקם את המקום ולהטיק מסקנות לגבי הבניה - בכל יום יש פחות אפשרויות לעשות את זה.

מר קוטו :  
אם נחפור שם, נמצא גובה קירות של 2 מ' וחדר שלם של בית-כנסת אשכנזי שהיה שם קיים בשלמותו. מבחינה ארכיטקטונית, אפר - אם לא לשקם אותו - לפחות לשמר אותו במצב הנוכחי.

היו"ר י. תמיר : האם מישהו פנה לראש עיריית חברות בענין זה?

אלוף ורדי :  
הדבר איננו חדש. הוא לא נולד היום. המצב הזה קיים משנת 67 ולפני 67. היה קושי באיתור המקום, ועד כמה שאני יודע, עד היום עדיין המצב לגבי האיתור הוא קרוב לודאי.

מר קוטו : הוא ודאי ונמדד במכשירים.

אלוף ורדי :  
במקום היום נמצאים שרידים של בית-כנסת. בית-הכנסת נהרס. ככל הידוע תהליך ההריסה היה ממושך, וכנראה סופית הוא נהרס בשנת 1949. (קוטו : ב-1959) בשנת 1959 הוקם שם שוק סיטונאי. הרי הריסה זה תהליך. זה חלק מהרובע היהודי. חלו שינויים מאז 1948 ברובע היהודי. נמצאים שם מחזיקים שונים, ערבים.

השאלה שעמדה בפני הממשלה, כאשר דובר על חידוש הישוב בחברון - היכן לחדש אותו. הממשלה החליטה שהישוב היהודי יחודש בקרית-ארבע ולא בחברון עצמה.

עלתה מפעם לפעם השאלה של הרובע היהודי. היה רצון מצד מתישבי קרית-ארבע להקים שם חנויות וכו'. השאלה התעוררה מפעם לפעם ונאמר שהחידוש של הפעילות היהודית תהיה בקרית ארבע ולא בחברון, משיקולים של מדיניות כלפי האוכלוסיה. כך, ששאלת חידוש האתר הזה אינה מצטמצמת רק בשאלת האתר, אם כי גם לזה יש השלכות נוספות שהנה הוא מוחזק במקום הזה בצורה מצערת שבו הוא מוחזק.

המשמעות היא להפקיע את השטח מידי המחזיקים בשטח, ז"א בחוץ להפקיע את השטח הזה, ואינני יודע בדיוק אם אפשר להפקיע בדיוק את התחום של האתר, כי צריך יהיה להרחיב את זה, ויש על יד המקום הזה מבנים שונים ויש שם גם שרותים ציבוריים.

השאלה התעוררה לראשונה בממשל בראשית 1973. ז"א עד 1973 היה ידוע שהיה קיים בית-כנסת, אבל עד אז שאלת האיתור לא היתה ברורה. מאז 73 התחילו לעסוק בזה, וב-73 הגיעו למסקנה שקרוב לודאי שזהו האתר כפי שמופיע בצילומים אלה. אני באותו זמן כמפקד יהודה ושומרון, בקשת הנחיה מהגורמים המטוניה עלי. ההנחיה היתה שלא לספל בנושא. לא טיפלנו בנושא.

השאלה התעוררה עכשו מחדש. מאז ועד עכשו, השאלה לא התעוררה. כאשר התעוררה עכשו השאלה, גם באמצעות שר הדתות ושר הבטחון. הבאתי את הדבר בפני שר הבטחון, ודעתו של שר הבטחון, שמטעמים של מדיניות כללית אם ח"כ או שר בממשלה מעוניים לשבות את המצב, הדבר הזה צריך להיות מובא לדיון בממשלה והממשלה תחליט. אם היא תחליט לספל בזה, כמובן שהממשל הצבאי יטפל בזה.

היו"ר י. תמיר : תודה רבה לך. אנו עוד נקבל עמדה.

מר קוטו : החלק האשכנזי עדיים קיים בשלמותו, ז"א זה לא רק שרידים אלא בית-כנסת עומד על תליו.

י. ארידור: אינני מבין מדוע אי אפשר לגדר את המקום שבו נמצא בית-כנסת שהוא מאוחר כדי שבמקום הזה לא יהיו עזים. אני מניח, שאם היו מעלים עזים באיזה מקום קדוש אחר - היינו דואגים להרחיק אותם. אינני רואה מקום לא לגדר את זה. אם כדי להרחיק את העזים, דרושה ישיבת ממשלה, אני מעריך את זה...  
אני מציע, שוועדת הפנים תפנה לממשלה, שתואיל לדאוג לכך שהאתר הזה - בלי להכנס למדיניות כללית איפה צריך לשבת בחברון - שהממשלה תואיל להחליט מיד להרחיק את העזים.  
אני מציע, שזה יהיה הסיכום אשר היו"ר ימלא ממשיכה.

ג. כהן: ע"י בית הכנסת, יש בית אשר על הקיר שלו חקוקות מנורות וכן סמלים שונים. התושבים שם הורסים את זה, חורטים על הקירות וזה נהרס. זה ענין דחוף. כל ילד ערבי העובר שם, אינו יודע שזה מקום קדוש והוא חורט על הקיר וכו'. בכל רגע, כל ילד שם יכל לקלקל עוד משהו.

לדעתי, גם משרד הדתות אשם בזה שהוא לא הזעיק במשך שבע שנים את הגורמים הנוגעים בדבר בנושא זה. אני חושבת, שלא חשוב כרגע מי אשם, אלא חשוב להתחיל לפעול בענין זה, אני מבקשת את הוועדה לראות את דחיפות הנושא.

ב. צ. קשת: עם זה שאני מקבל את דעתם של החברים שקדמו לי, אני ממליץ להצטרף לסיכום של יו"ר הוועדה, כי אני חושב שעל ידי סיכום נשיג הרבה יותר מאשר בדרך אחרת. הסיכום היה, שהמציעים יחד עם יו"ר הוועדה, בעזרתם האדיבה של חברי הוועדה יפעלו ברוח הדברים שנאמרו.

אני חייב להודות לאלוף ורדי דבריו הגלויים. כך צריך לבוא לוועדה; "זה היה המצב, וב-73 אמרו לי להפסיק והפסקתי". כך אנו יודעים בפני מה אנו עומדים. אנחנו עומדים בפני הפעלת לחץ חזק על הממשלה דרך שר הדתות ודרך שר הבטחון, ואני מציע שיו"ר הוועדה יזום שאנו נפעל בימים הקרובים ביותר.

היו"ר י. תמיר: אני מציע שתסמיכו את יו"ר הוועדה להפגש עם שר הבטחון, לשוחח אתו ברוח הדברים שנאמרו כאן.

ת. טובי: מתוך הנחה שכל שלטון צריך לדאוג להחזקת ושמירת מקומות שהם קדושים, ואתרים הסטוריים עדתיים, אני התנגדתי לדיון בוועדה מתוך שכנוע וגישה יסודית שהנושא איננו שייך לוועדת הפנים והוא בשליטתו של צה"ל בשטחים הכבושים, וזרוע פרלמנטרית אחרת היא אחראית לפעילויות של צה"ל ולא ועדת פפנים. מתוך כך התנגדתי לדיון ומתוך כך אני מתנגד לכל סיכום של הוועדה.  
אני גם הבנתי שהיו"ר אמר: "שמענו וכל אחד יסיק לעצמו את המסקנות".

היו"ר י. תמיר: אני מודה לאלוף ורדי וה"ה ניפל וקסושו.

## 2. זיהום אויר חמור המסכן את כריאות התושבים בחיפה

היו"ר י. תמיר: אחרי תיקונים ולבטים, הגענו למסקנות. הניסוח המוצע לפני חברי הוועדה, כולל תיקונים ושינויים ברוח הדברים שנאמרו כאן לפני שלשה שבועות. אני חושב, שהיום הוא עונה על כל מה שנאמר, מתוך זהירות ואחריות, ומתוך אמת לגבי העובדות.

י. ברזני: (קורא מסקנה מס. 1) הוועדה ממליצה שתעשיות מזהמות לא יוקמו יותר באיזור אלא לאחר אישור השרות לשמירת איכות הסביבה במסגרת "תצהיר" השפעת המפעל על הסביבה.

היו"ר י. תמיר: היום, בארה"ב ובארצות רבות אחרות, מקובל שיחד עם האישור הטכני לפיתוח תעשייתי, מקבלים חוץ-דעת של השפעת המפעל על הסביבה, ובמדה ויש השפעות כאלה, מסמנים את הדרכים הטכנולוגיות שיש לאחוז בהם כדי למנוע מטרדים עד מינימום אפשרי. אין ללא מיסוד בכלל. הכוונה היא לבקוש באמצעים שיהיה מינום של מיסודים.

אני חושב, שאנחנו ע"י זה קובעים קביעה חשובה לגבי צמצום המיידים בעתיד.

למה לא נכתוב: "ועדת שרים לעניני איכות הסביבה" או נוכל להזמין את שר הפנים ד"ר

י. ארידור:

בורג, אם יהיה צורך.

לגבי מפעלים חדשים היום, הנהנים מעזרה כספית ממשלתית, יש פורמאט שהוסכם עליו בין משרד המסחר והתעשייה, משרד הבריאות ונציבות המים, בקשר להשפעות הסביבה. כך, שיש סמכות סטטוטורית אחראית לנושא הזה. אני לא חושב, שבמקרה כזה, אתה יכול להטיל אחריות על שר הפנים, מאחר והוא רק יו"ר הוועדה הזאת.

ד"ר ברובינדר:

י. ארידור:

אם מדברים על מסחר ותעשייה, אז שיהיה שר המסחר והתעשייה.

ד"ר ברובינדר:

( קורא את המסקנות ):

י. ברזני:

2. על משרדי הממשלה והרשויות המקומיות להפעיל את החוקים על-פיהם יחוייבו המפעלים המזהמים לנצל את הידע הטכנולוגי של זמננו לצמצום ניכר של הפליטה המזהמת, ע"י התקנת אמצעים מתאימים.

3. הוועדה מקדמת בברכה את מבצע הסיקור המדעי שמתארגן מקרן ה-"יונפ" ( השרות לתכנון הסביבה מטעם האו"ם, נירובי, קניה ) שמטרתו להביא לבחינת המזהמים, סוגיהם ומקורותיהם ולהקמת מערכת לניהול איכות אויר.

4. הוועדה מחייבת שמשרד הבריאות, השרות לשמירת איכות הסביבה, עיריית חיפה והרשויות המקומיות האחרות הנוגעות בדבר, יתארגנו לפעולה משותפת להגנה על איכות האויר.

5. הוועדה רואה בחיוב הקמתו של מאגר דלק דל גפרית שימש את תחנת הכח של חברת החשמל במקרה חירום שבו ריכוז הגפרית הדו-חמצנית הנפלט מארובות התחנה, עולה על התקנים המותרים.

היו"ר י. תמיר: אנחנו קובעים עובדה, שתחנת הדלק המשתמשת בדלק רגיל שתכולת הגפרית בו, שרפתו גורמת לפליטת גפרית דו חמצנית המשפיעה על הסביבה. בכמה וכמה מדינות, במדה ויש אפשרות להשיג דלק דל גפרית - והוא נמצא בלוב ובכוויית - אפשר לאגור אותו ובמקרה שעולים הגאזים על הסטנדרטים המקובלים, אז צריך להפסיק את השימוש בדלק הרגיל ולהשתמש במאגר.

י. בארי: כשהריכוז של הגפרית עולה על התקן המותר, אז צריך לעבור לדלק דל גפרית.

י. בארי:

( קורא את המסקנות ):

י. ברזני:

6. הוועדה מפנה תשומת לב משרדי הממשלה הנוגעים בדבר להשפעות הבריאותיות, הכלכליות, הסביבתיות, שיצא לתהליך זיהום האויר באזורים צפופי אוכלוסין ולתוצאות השליליות הנובעות מכך בתחומים הנ"ל. משום כך רואה הוועדה לנכון להמליץ על התייחסות מתמדת ושיטתית של גורמי השלטון המרכזי והמקומי, לחשיבות הרבה בהגנת האוכלוסיה, החי והצומח ואף הדומם, מפני הפגיעה הנגרמת מזיהום האויר.

היו"ר י. תמיר: אני מציע שסעיף זה יהיה הראשון.

י. תמיר:

לדעתי, צריך להיות: "...להמליץ על יצירת כלים להתייחסות מתמדת..."

א. גבלבר:

( קורא את המסקנות ):

י. ברזני:

7. הוועדה סבורה שעל הגורמים הנ"ל להפעיל ללא רתיעה והיסוס את החוקים הקיימים הבאים למנוע זיהום אויר ולפעול למען קביעה ואכיפה של תקני איכות אויר סביבתיים ותקני פליטה של מזהמים מבתי החרושת השונים.

8. הוועדה קוראת לתעשיינים ולציבור העובדים להיות ערים לעובדות שזיננו לעיל, ולהסייע בידי השלטונות בפעולה למען שמירה על איכות האויר בחיפה והסביבה.

9. הוועדה קוראת לישובים באזור מפרץ חיפה ולמשרדי הממשלה לפעול למען חיטול אזורים מעורבים של שכונות מגורים ותעשייה ע"י הוצאת דיירים מהם והבטחת תנאי דיור הולמים למפונים או ע"י הוצאת התעשייה המזהמת.

י. ארידור: ההערה שלי לגבי סעיף 6 מתיחסת גם לסעיפים האחרים. אסור שהכתובת לאחריה תהיה כוללת. כאשר כתוב "מפנה תשומת לב משרד ממשלה הנוגעים בדבר" - שום משרד לא נוגע בדבר. משרד הדתות - אני בטוח, שאין לו השפעה אקולוגית. משרד הסעד - אין לו השפעה אקולוגית.

אני מציע, שנגיד איזה משרדים נוגעים בדבר. אולי זה משרד הפנים, אולי משרד המסחר והתעשייה, אבל צריך שתהיה כתובת. צריך שתהיה לנו ביקורת באיזה מדה מגשימים את ההמלצות של הוועדה. אם אין לנו ביקורת - אנחנו מבזבזים את הנייר הזה וכל מה שאנו עושים. לכן, צריך סעיף האומר שהוועדה תובעת ממשרדי ממשלה מסוימים - כפי שנקבע אם זה משרד המסחר והתעשייה או משרד אחר ואולי עוד משרד - ומעירית חיפה, למסור דוח לוועדה על ביצוע המלצות הוועדה. אנחנו, אמנם, לא יכולים לחייב אותם לבצע את המלצות הוועדה, אבל שהם ידעו שהם צריכים כעבור חצי שנה לבוא ולדווח לוועדה מה נעשה בענין זה.

היו"ר י. תמיר: לדעתי, ההערה של ח"כ ארידור, קולעת. במקרה כזה, משרד המסחר והתעשייה, משרד הפנים, משרד הבריאות, התחבורה והחקלאות, נוצעים לענין הזה.

נ. אליעד: אני חושב שסעיף 6 צריך להיות אחד לפני הסוף. אני חושב, שאלה סעיפים כלליים. מה שאנו צריכים, זה קדם כל סעיפי מעשה חיוביים. צריך להתחיל בדברים מעשיים, כי אם מתחילים בהצהרות - זה לא טוב. אנחנו צריכים לשים את סעיף מס. 6 לסעיף האחרון, ואז היתי אומר כך: "הוועדה חוזרת ומפנה..." כי זה לא פעם ראשונה שהוועדה דברה על נושא זה. זו חזרה כללית לאו דוקא הנוגעת לאזור חיפה אלא מתיחסת לכל אזור שהוא צפוף אוכלוסין.

אני מציע לאמר: הוועדה מפנה שימת-לב משרדי הממשלה לענין זה, ובמיוחד... לא היתי משחרר אף משרד ממשלתי, אבל היתי אומר: ובמיוחד את אלה ואלה.

אני מסכים שצריך להיות: "יצירת כלים להתייחסות מתמדת".

י. בארי: לדאבוני, קיימים כ-9-8 משרדי ממשלה אשר מטפלים או נוגעים בנושא המכונה איכות הסביבה. משרד הבטחון ומשרד הדתות אמנם לא יהיו, אבל בצטרך לפרט - אם רוצים לפרט - שמונה משרדים.

אם החברים ירצו דוקא לפרט משרדים, אז מבחינת החוק אחראים שני משרדים: משרד הפנים ומשרד הבריאות. כך, שאנו מוכרחים להחליט בין שני השרים האלה, לבין האפשרות שנפנה לממשלה בכלל והרשויות המקומיות. לפי חוק כנומיץ אחראים שר הפנים ושר הבריאות. אני מציע: להפנות שימת לב הממשלה והרשויות המקומיות.

אני תומך בעמדת ח"כ אליעד, שסעיף זה יהיה סעיף אחרון. בודאי לא באמצע. אם - אז אחרון, כסעיף סיכום אחרון וכללי.

א. גבלבר: סעיף 6 צריך להיות אחרון. במקום משרדי הממשלה, צריך להיות שימת-לב הממשלה. צריך להמליץ על התייחסות ופעילות מתמדת.

ב.צ. קשת: אני חושב שהמקום של סעיף מס. 6 הוא במקום סעיף ראשון. זה צריך להיות סעיף ראשון.

היו"ר י. תמיר:

כשאתה פותח את המסקנות בדברים מעשיים, זה טוב, וכשהדברים הדקלרטיביים בסוף - מבחינה

פסיכולוגית זה טוב.

הרוב הציע להוריד את סעיף מס. 6 כסעיף מסכם,

ואנו מקבלים את זה.

בסעיף מס. 1 ההצעה היא לכתוב: "ועדת שרים לענייני איכות הסביבה". מבחינה פרלמנטרית, זה הרבה יותר מרשים. אני לא הייתי מוציא את השרות. ובכן, יש הסכמה שהאישור צריך להנתן ע"י השרים לענייני איכות הסביבה וכן השירות לשמירת איכות הסביבה.

ב.צ.קשת:

אם אתה רוצה כתובת, אז שהוועדה לענייני איכות הסביבה תהיה הכתובת. אני אומר לח"כ ארידור, שאם הוא נותן כתובת, אז אני מציע שנדגיש את הכתובת בתוך שמונה משרדים. יש ועדת שרים לענייני רווחה וזה בידי שר הסעד. אנחנו לא יכולים תמיד להלביש על שר המשטרה. פה, במקרה שר הפנים הוא גם יו"ר הוועדה. אולי נגיע למסקנה ונגיד: כל כך הרבה רשויות איננו יכולים לתבוע מהן אחריות. בשבילנו הכתובת היא ועדת שרים לענייני שמירת איכות הסביבה. אם נגיע למסקנה זאת, אז לאורך כל ההמלצות - מנתיבת הרשיון וכולל האחריות - זאת תהיה הכתובת.

היו"ר י. תמיר:

אנחנו צריכים בעניין זה לסכם. יש הגיון בקו המחשבה של ח"כ קשת, ז"א: "הוועדה ממליצה שתעשיות מזהמות לא יוקמו יותר באיזור אלא לאחר עיון של ועדת השרים לענייני איכות הסביבה...".

י. בארי:

אני מציע שכל מפעל שיוקם יהיה טעון אישור מהשרות לשמירת איכות הסביבה.

נ. אליעד:

הטענה של ח"כ קשת צודקת, אבל לא בסעיף זה.

היו"ר י. תמיר:

החברים מתקשים לקשור את סעיף מס. 1 עם הממשלה, מפני שלא בכל עניין אפשר לעסוק בדרג ממשלתי, לגבי שליחים שהם בגדר פעולה אדמיניסטרטיבית. לכן, ההגיון של ח"כ קשת לגבי אחריות פרלמנטרית יובלט בסעיפים אחרים ולא בסעיף ראשון. ובכן, זה התקבל.

סעיף מס. 2 וסעיף מס. 7, אני מציע ששני סעיפים אלה יאוחדו לסעיף אחד. ההצעה ה ת ב ל ה.

ד"ר ברובינדר:

זה צריך להיות רשת ניטור לחיפה ולא סיקור. קרן "יונפ" תרמה חלק מהכסף, העירייה, השרות והכפעל תרם חלק מהכסף. לכן, צריך להיות: הפעולה משותפת.

היו"ר י. תמיר:

נכון שעניין הקרן משותפת צריך להיות כאן, והייתי מפרט את כל המשתתפים: התעשייה, העירייה, השרות ו"יונפ". הניסוח צריך להיות: "הוועדה מקדמת בברכה את הקמת הרשת לניטור אוויר, המתארגנת עכשו, בקרן משותפת של...". ופה נפרט את התורמים. זו הפעם הראשונה אני שומע שהתעשינים מבינים שצריך למנוע את הזיהום על ידי השתתפות בקרן כזאת. זאת יכולה להיות השפעה על מודעות לעניין.

ד"ר ברובינדר:

המודל של חיפה הוא פריצת דרך, כי בירושלים מתארגנת רשת לניטור ו"אגד" יחד עם עיריית ירושלים מממנים את זה.

היו"ר י. תמיר:

בסעיף מס. 4 במקום: "...לפעולה משותפת לשם הגנה...". יהיה כתוב: "...לפעולה משותפת להגנה...".

נ. אליעד:

אני רוצה להפנות את שימת לבכם, שכדאי להוריד את סעיף מס. 3 ולהעלות את סעיף מס. 5 למעלה, וכן את סעיף מס. 4 למעלה. ז"א, למצוא סדר, שהדברים המעשיים יהיו למעלה וההכרזות למטה.

היו"ר י. תמיר:

קבלנו את זה.

י. ארידור:

אני מבקש לנקוב בשמות הרשויות המקומיות האחרות, אחת אחת.

היו"ר י. תמיר: הופיעו כאנראשי הרשויות בקריות. חלק מהם מושפע ישירות, וחלק לא ברור מה מדת ההשפעה. מי שהיו פעילים אלה אנשי קרית ביאליק, קרית מוצקים ותל-חנן וכן נשר. יוצא, שיש שם כמה קבוצים ויש כפרים ערביים.

י. ארידור: אני מתיחס ברצינות להמלצה. אם אנחנו רוצים, שרשויות הנוגעות בדבר יכנסו לפעולה, אז הן צריכות לקבל הודעה שהן נוגעות בדבר. אנחנו צריכים לשלוח את המסקנות האלה לכל רשות שלדעתנו נוגעת בדבר. אני לא רוצה, שמכתב כזה יבוא, ואחר כך הרשות תגיד שלא התייחסו אליה במפורש ולכן היא כך נהגה. אם אנחנו רוצים ליצור גוף ארגוני שיטפל בנושאים, אז הרשות צריכה לדעת ששמנו עליה את האצבע, אז נגע בעשרים רשויות וכל קריה וכפר ידעו שבעוד חצי שנה אנו תובעים גם מהם דוח מה הם עשו. אחרת - לא תהיה התארגנות.

היו"ר י. תמיר: פסיכולוגית, צודק ח"כ ארידור, כי כל אחד רוצה לראות אם התייחסו אליו בתור מי שסובל. כל אחד, בענין זה, רגיש. אני תומך בהצעה זאת.

י. בארי: כדי לא ליצור את האפליה, ומצד שני הקושי שעליו הצביע היו"ר, אני מציע: "הרשויות המקומיות באזור חיפה" - בלי לנקוב בשמות.

היו"ר י. תמיר: ה ת ק ב ל.

ב.צ.קשת: בסעיף 5. מס. במקום "...שבו ריכוז הגפרית..." יהיה: "...כאשר ריכוז הגפרית..."

י. בארי: אם נעבור למשון רבים זה יהיה: "...למקרי חרום שבהם..."

היו"ר י. תמיר: אני מציע: "...בעת שריכוז הגפרית הדו-חמצנית..."  
ה ת ק ב ל.

אנו עוברים למסקנה מס. 6, ציבור העובדים בארצות מסוימות, בשנים האחרונות, התעורר לראות את התופעה שהוא הקרבן הראשון בזיהום האויר. אנחנו נעשה שרות טוב אם נפנה לציבור העובדים. ההסתדרות מקימת פעילות רבה והתעשינים רוצים לעשות משהו. הקריאה שלנו יכולה להיות עידוד.

מסקנה מס. 6 ה ת ק ב ל ה.

ב.צ.קשת: אני שואל האם הביטוי "התאחדות התעשינים" חל על תעשית ההסתדרות או לא? אם זה כולל את ההסתדרות, אז בבקשה. אני רוצה שחברת העובדים תיפול תחת סעיף זה.

היו"ר י. תמיר: אם יש תעשיה בארץ העושה ומסקיעה כסף ומחשבה למניעת זיהומים, זה קונצרן "כור". כאשר אנו אומרים: "הוועדה קוראת לתעשינים..." זה כולל את כל התעשיה שיש לה מכשירי ייצור.

י. בארי: צריך שיהיה כתוב בעלי תעשיה, ואז זה כולל את התעשיה של חברת העובדים.

היו"ר י. תמיר: אני מציע: "הוועדה קוראת לתעשיה..."

ב.צ.קשת: זה בסדר.

י. ארידור: אני מציע לצרף את סעיף מס. 8 עם סעיף מס. 4. אם אנחנו מציעים להקים ארגון לפעולה משותפת, צריך שישותפו בזה נציגי התעשיה ונציגי העובדים. לא היתי רוצה, שתהיה ישיבה ובישיבה זאת לא ישתתפו נציגי התעשיה, והם יגידו שזה לא נוגע להם. כדי לחייב אותם לפעול, צריך שהם ישתתפו במוסד הזה. כמו שאנו קוראים לציבור העובדים להיות ערים לבעיה, צריך שידעו מה האמצעים הניתנים להקטנת הזיהום.

אם אנחנו רק אומרים שהוועדה קרואת לתעשייה ולציבור העובדים, זאת רק קריאה ואין מה שיבצע את הקריאה הזאת. כדי שהקריאה תהיה ממשית, צריך שהם ישותפו במוסד שיקום לפי מסקנה מס. 4, ולכן אני מציע לאחד את שני הסעיפים 8 ו-4.

אני אומר: שתארגנו תוך שיתוף... ז"א התעשייה וציבור העובדים ישותפו בזה.

היו"ר י. תמיר: ההצעה ה. ת. ק. ב. ל. ה.

מסקנה מס. 9: היה לי הכבוד המפוקפק לסייר בשטח; אנשי חפצי-כה חייבים בגן עדן מבחינה בריאותית וחיי אנוש בסביבת מגורים, היום מה שקורה ע"י תחנת החשמל בחיפה, וע"י קרית אתא, זה זועה שכמוה לא היתה! איך יתכן שלא נתיחס לזה?

י. בארי: נראה לי, שכאן עוד חסר משהו, והוא: שאנו בכל מקום דורשים למנוע מכאן ואילך למנוע הקמת אזורים מעורבים.

היו"ר י. תמיר: זה כלול בסעיף מס. 1.

י. בארי: אם אנו נותנים את הדעת מה יקרה בעוד כמה שנים באותם מקומות שיו"ר הוועדה סייר - זה יהיה אסון. אני סיירתי בשני אזורים, באו אנשים ואמרו שהם נושמים אבק. חשבתי שזה תאור ציורי, אך כשבאתי לשם ראיתי את זה במו-עיני. באותו זמן היו שם רופא ואחות. כלם חולים שם בדרכי הנשימה. זה אזור מעורב. אני כבר לא מדבר על ילדים קטנים. זה דבר שלא יאומן.

לטווח ארוך, באזורים מעורבים, לא יהיה מנוס מהזזה, או של האוכלוסיה או של התעשייה. צריך לדאוג להפרדה הזאת. עלולים להגיע לזה הרבה יותר מוקדם מאשר חושבים. גם בתי-חולים וגם מטות ורופאים עולים כסף. כל הכסף שיעלה להזיז אוכלוסין או תעשייה-התוצאות של אזור מעורב עולה יותר.

ב.צ.קשת: היתי רוצה לראות את המדינה שלנו כשאזור תעשייה רחוק מאזור מגורים וכל פועל יכל להגיע תוך עשרים דקות לעבודה וכו'. הכל טוב ויפה. אבל, לקבל החלטות סתמיות - אנחנו יודעים מה זה אסבסטונים בסביבת חיפה, מה זה לשקם אותם. אנחנו יודעים מה זה לשקם משפחה בצפיפות של 11-9 נפשות בשני חדרים קטנים. אני עוד לא יודע מי יותר מסכן לנו את איכות החיים; עשר נפשות בחדר וחצי או מפעל על יד-חדר וחצי זה.

אינני רוצה שנקבל החלטות סתמיות. אם נתריע, שיש למנוע, אז אני מסכים שנחזק את זה יותר ויותר. אבל, שאנו נגייד להעביר אוכלוסיה או להעביר מפעל - אתה ח"כ בארי הסתגלת למחשבה הזאת ואני אינני יכל להסתגל לזה, כי זה סתם הכרזות מילוליות.

ח"כ גבלבר אומר: נצביע על המקומות. אז איפה שהיו חברי-הכנסת תמיר ובארי - נחליט להוציא, ואיפה שלא ביקרנו - לא נוציא? אז אנחנו פתאום עושים רוולוציה בחיפה, ז"א שמה שקורה ביד אליהו - אותו דבר - זה בסדר?

אני מציע לוותר על הסעיף הזה ולחזק את הסעיף המדבר על מניעה.

ת. טובי: הביטוי על חיסול האזור, יכל להתפרש לא נכון. אפשר לקבל את המחשבה, שאנחנו קוראים למנוע הקמת אזורים מעורבים עם תעשייה. אני גם היתי תומך בגישה לעודד הפרדה בין אזורי תעשייה קיימים ואזורי מגורים עם הבטחת דיור נאות למועברים, ז"א נעודד.

ב.צ.קשת: נעודד במקומות רגישים ביותר.

ת. טובי: יש לי הערה לענין כלו. אני לא מרגיש את חומרת המצב שכלנו כאן היינו עדים לו בחיפה, לא ברקע ולא במסקנות. רבותי, אם אתם רוצים שהמסקנות האלה יהיו מסקנות שיעוררו או ידחפו לאיזה שהיא פעולה בחיפה, צריך להגיד משפטים כדרבנות לגבי המצב המסוכן באזור חיפה.

י. ארידור: אני בקשתי למחוק את הסעיף. אני רוצה להתייחס ברצינות להמלצות ועדת הפנים ושגם אחרים יתייחסו ברצינות. בלי שעשינו מחקר כמה עולה הדבר הזה ומה התקציב לנושא היזה-ולמה זמן זה יקח - אין משמעות למסקנות, בלי שאנו מצביעים על אפשרויות לבצע את הדברים האלה.

היו"ר י. תמיר: היתה כאן ישיבה של הוועדה והחומר שהוגש לפני היה כדורבנות. אפילו יתר על המדה, והבאנו נתונים שיש ליחס אותם לחומרת המצב בחיפה. אבל, כל החברים והמומחים לשמירת איכות הסביבה, אמרו שכל זמן שהסטטיסטיקה אינה בדוקה ב-100%, אין להעמיד את התושבים באזור בבהלה בענין תמותה באחוזים גבוהים כאלה או גילויים על השפעות על אסטמה וכו'.

אני משוכנע שזה נכון, אבל, בלי הוכחות בדוקות, אסור לוועדת הכנסת ליצור בהלה. מצד שני, כשבאים אל ציבור שלא כלו עזבר את שיטפת המח כפי שאנו עוברים, ואנו מקבלים בכל שבוע מכתבים ואנשים מעוררים כל כך הרבה בעיות בעניני סביבה, ואם נבוא אליהם ונאמר שבחיפה המצב קריטי - אנחנו יכולים להשיג מטרה אחת, ומלר"ז השיגה את המטרה ההפוכה. למלר"ז היתה מטרה שבה. אבל ע"י הרעש היא בעצמה הרעילה את האויר.

לכן, צריך להיות איזון. לכן, עשינו רוויזיה פעם נוספת. חוץ מזה, אנשים אחר כך יאמרו שאינם מוכנים לגור בחיפה, ותיירים לא יבואו לחיפה. משום כך, יש זהירות. מוטב שתהיה מסקנה זהירה מאשר מסקנה שתגרום תוצאה בלתי מאוזנת.

לפני שנניח את זה על שלחן הכנסת, אפשר לבחור בוועדה בת שלשה חברים - י. בארי, ת. טובי ואני - ואנחנו נעבור על זה עוד פעם.

ההצעה ה ת ק ב ל ה .

ביחס לסעיף מס. 9 אני מציע: הוועדה קוראת לשובים באזור מפרץ חיפה ולמשרדי הממשלה לפעול להפרדת אזורי מגורים מאזורי תעשיה נגועים...  
ה ת ק ב ל .

נ. אליעד: אני חושב, שזאת סתם הכרזה והיא לא ממלאה שום אחריות. האם זה מעשי? האם יפרידו את האזורים?

היו"ר י. תמיר: לוא מאה תושבי בפאתי קרית-אתא היו עושים שביתת שבת או היו עושים פעולה הפגנתית אחרת - היו מעבירים אותם. אלא שזאת קבוצה מפוררת.

ת. טובי: אני אומר שצריך לעודד הפרדת מקומות רגשיים.

י. ארידור: אני מציע לבקש מהישובים והרשויות לדווח כעבור חצי שנה. אני מתכוון שהרשויות המקומיות ידווחו.

היו"ר י. תמיר: חצי שנה זה פחות מדי זמן. אני מציע שידווחו כעבור שנה.

ב.צ.קשת: אני מציע שידווחו עד סוף שנת 75, על ביצוע.

היו"ר י. תמיר: ה ת ק ב ל ה הצעת ח"כ קשת.

ת. טובי: הרשויות המקומיות הערביות, זה סעיף שהיתי מבקש שלא נחפז בו לסכם. אני חושב שעוד לא מצינו את הנושא. אנחנו לא התייחסנו לוועדת ג'רסי במאומה.

היו"ר י. תמיר: תביא סעיפים שלך כתיקון לטיוטה שאני הכנת.

ת. טובי: אמרת שתזמין את עיריית אום-אל-פאחם.

ב.צ.קשת: אני מציע שנדון בהסתייגות של ח"כ טובי ואם נגיע למסקנה שעוד מוקדם להסיק מסקנות - לא נסיק עוד את המסקנות.